

PREVENCINIŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ REKOMENDACIJOS

Prevencinių socialinių paslaugų tikslas – padėti asmeniui (šeimai) ir (ar) bendruomenei išvengti galimų socialinių problemų ir (ar) socialinės rizikos atsiradimo, sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ir (ar) stiprinti gebėjimus savarankiškai spręsti socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti didinti socialinę įtrauktį.

Pagrindiniai teisės aktai, kurie reglamentuoja Prevencines socialines paslaugas – Socialinių paslaugų įstatymas, Socialinių paslaugų katalogas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. A1-93 „Dėl Socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“, Prevencinių socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. lapkričio 23 d. įsakymu Nr. A1-776 „Dėl Prevencinių socialinių paslaugų organizavimo ir teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“.

Siekiant nuoseklaus prevencinių socialinių paslaugų organizavimo, rekomenduotina socialinių paslaugų įstaigose paskirti darbuotoją (-us), kuris (kurie) būtų atsakingas (-i) už prevencinių socialinių paslaugų koordinavimą savivaldybėje.

Išskiriamos šios prevencinės socialinės paslaugos:

Potencialių socialinių paslaugų gavėjų paieška

Potencialių socialinių paslaugų gavėjų paieška skirta „surasti“ asmenis, kuriems socialinės paslaugos galimai padėtų įveikti jiems kylančius sunkumus. Asmenų tikslinė grupė gali būti labai plati ir įvairi: tiek senyvo amžiaus asmenys, neįgalūs asmenys, benamiai, tiek šeimos auginančios įvairaus amžiaus vaikus ir kt. Atsižvelgiant į tai, kad ne visi asmenys, susidūrę su įvairiais sunkumais gyvenime, krizinėmis situacijomis, žino, drįsta, geba kreiptis dėl galimybės gauti socialines paslaugas, labai svarbu ir reikalinga, kad specialistai, išmanantys socialinių paslaugų lauką, analizuotų potencialias/galimas rizikas, mokėtų užmegzti ryšį su asmeniu (-imis), jį (juos) palaikyti bei suprantamai paaiškintų apie galimas gauti socialines paslaugas. Organizuojant šią prevencinę socialinę paslaugą orientuojamasi į visuomenės informavimą, siekiant suteikti žinių apie galimas socialines paslaugas, mažinti diskriminacines nuostatas potencialių socialinių paslaugų gavėjų atžvilgiu, skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Potencialių socialinių paslaugų gavėjų paieška turėtų tapti kiekvienos socialinių paslaugų įstaigos viena iš veiklos kryptių. Tai galėtų atsispindėti įstaigų metiniuose veiklos planuose ar kituose strateginiuose planavimo dokumentuose. Socialinių paslaugų kataloge įvardijamas platus ratas šią paslaugą teikiančių specialistų - socialiniai darbuotojai, psichologai, su jaunimu dirbantys specialistai, priklausomybių konsultantai, užimtumo, sielovados darbuotojai ir kiti specialistai. Atsižvelgiant į tai, kurioje srityje specialistas dirba, specializuojasi, atitinkamai pagal tikslinę asmenų grupę galėtų vykdyti potencialių socialinių paslaugų gavėjų paiešką. Paslauga nėra ribota pagal savo teikimo vietą, paslaugą galima teikti tiek asmens (šėimos) namuose, tiek įstaigose, organizacijose, tiek viešosiose erdvėse, viešuose renginiuose ir kt. Paslauga teikiama bendradarbiaujant su įvairiomis socialinio darbo įgyvendinimo srityse veikiančiomis įstaigomis, organizacijomis, vietos bendruomene, kitais suinteresuotais asmenimis, įstaigomis.

Paslauga susideda iš:

- konkrečios teritorijos ir (ar) tikslinės grupės asmenų stebėjimo ir situacijos vertinimo;

- veiklų ir veiksmų, siekiant užmegzti ryšius su pasirinktos tikslinės grupės asmeniu;
- veiklų ir veiksmų, siekiant palaikyti ryšį ir stiprinti santykius;
- pasiūlymo asmeniui kreiptis pagalbos, siekiant spręsti jo patiriamus sunkumus.

Potencialių socialinių paslaugų gavėjų paieškos paslaugos organizavimo savivaldybėje žingsniai:

- išanalizuoti ir įvertinti šiuo metu savivaldybėje teikiamų socialinių paslaugų prieinamumą, eiles dėl paslaugų gavimo ir pan. Taip pat galimos gyventojų apklausos, dėl kokių paslaugų, jų manymu, reikėtų numatyti potencialių socialinių paslaugų paiešką (pvz. vienoje savivaldybėje gali būti aktualesnis pagyvenusių žmonių priežiūros namuose klausimas, kitose – neįgalius vaikus auginančių tėvų ribotų aktyvaus dalyvavimo visuomenėje, darbo rinkoje galimybių klausimas). Šiuo atveju gali būti organizuojamas prevencinis lankymasis potencialų socialinių paslaugų gavėjų namuose, kvietimas į tikslinius prevencinius susitikimus ir pan. Taip pat galima vertinti savivaldybės demografinę situaciją ir jos koreliaciją su teikiamomis socialinėmis paslaugomis, socialinių paslaugų gavėjų skaičiumi, pvz. savivaldybės gyventojai sparčiai sensta, o socialinėmis paslaugomis naudojasi palyginti nedidelė senyvo amžiaus asmenų dalis;
- numatyti/atrinkti galimus šios paslaugų teikėjus;
- paslaugos teikimas (galimi keli paslaugos organizavimo variantai: savivaldybė gali atrinkti teikėją ir pasirašyti sutartį; gali pavesti šią funkciją jau esamam teikėjui; pirkti paslaugą tik esant poreikiui (teikėjai gali keistis) ir kt.);
- teikiamų paslaugų monitoringas, identifikuotų tolimesnių (bendrujų ar specialiųjų) paslaugų poreikio tenkinimo proceso organizavimas.

Pavyzdys. *Periodinis seniūnijos teritorijoje gyvenančių 75+ amžiaus asmenų aplankymas, pasidomėjimas, kaip sekasi patiems savarankiškai tvarkytis buityje, apsirūpinant maistu, vaistais ar malkomis, ar nereikia pavėžėjimo ar higienos paslaugų. Iš gydymo įstaigų išleidžiamų asmenų (senolių, neįgalių asmenų, gimdyvių ar kt.) ar iš įkalinimo įstaigų išleidžiamų asmenų informavimas apie galimybę gauti socialines paslaugas (supažindinant su socialinių paslaugų turiniu, teikimo vieta, socialinių paslaugų įstaigos kontaktais, kreipimosi tvarka ir pan.).*

Kompleksinės paslaugos šeimai

Kompleksinės paslaugos šeimai - tai rinkinys paslaugų, skirtų asmens (šeimai), patyrusio (-ios) sunkumų, gebėjimams savarankiškai spręsti iškilusias problemas stiprinti, siekiant ateityje išvengti galimų didesnių socialinių problemų ir (ar) socialinės rizikos.

Kompleksinės paslaugos šeimai susideda iš individualaus ir grupinio pobūdžio paslaugų, kurias gali teikti pagal kompetenciją įvairūs specialistai: psichologai, socialiniai darbuotojai, mediatoriai, užimtumo specialistai, jaunimo darbuotojai ir kt. Kompleksinės paslaugos šeimai, atsižvelgiant į savivaldybės teritorijos ypatumus, bendruomenės poreikius, gali būti teikiamos socialinių paslaugų įstaigose, o tam tikrais atvejais asmens (šeimai) namuose, bendruomenės centruose ir kt. Rekomenduojama asmeniui (šeimai) teikti paslaugų rinkinį, susidedantį bent iš dviejų sudėtinių kompleksinių paslaugų šeimai. Kompleksines paslaugas šeimai vieno langelio principu organizuoja o prireikus ir teikia bendruomeniniai šeimos namai.

** Daugiau informacijos apie kompleksinių paslaugų šeimai organizavimą bei teikimą bus pateikta Metodinio kompleksinių paslaugų šeimai centro rengiamame leidinyje.*

Darbas su bendruomene

Darbu su bendruomene siekiama puoselėti ir stiprinti vietos žmonių, bendruomenės gebėjimus, mokėjimą ir motyvaciją spręsti bendruomenėje esančias situacijas, problemas, taip pat veikti prevenciškai, siekiant bendruomenės narių socialinės gerovės. Darbas su bendruomene apima įvairiapusę pagalbą vietos žmonėms (asmenims, šeimoms, kaimynams, žmonių grupėms ir pan.), siekiant teigiamų pokyčių ir įsitraukiant visai bendruomenei, siekiama atpažinti gyventojų stiprybes ir juos įgalinti per bendruomenės telkimą.

Darbą su bendruomene pagal kompetenciją gali vykdyti įvairūs specialistai - įvairių įstaigų, organizacijų (socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos priežiūros įstaigų, teisėsaugos, krašto apsaugos ir kt.) socialiniai darbuotojai, psichologai, užimtumo ir kiti specialistai.

Paslauga teikiama bendradarbiaujant su bendruomenėmis, seniūnijomis, seniūnaitijomis ir įvairiomis socialinio darbo įgyvendinimo srityse veikiančiomis institucijomis, įstaigomis, organizacijomis, kurios turi artimesnį ryšį su gyventojais, geriau atpažįsta bendruomenės turimus resursus, bendruomenėje kylančius iššūkius.

Paslauga apima šiuos elementus:

- bendruomenės situacijos (ryšių, gebėjimų ir išteklių) stebėseną ir grįžtamojo ryšio organizavimą;
- ryšių tarp įvairių asmenų grupių stiprinimą ir šių grupių telkimą;
- asmenų gebėjimo veikti savarankiškai ir iniciatyvų stiprinimą;
- viešųjų erdvių, reikalingų bendruomenei, paiešką ir jų prieinamumo organizavimą;
- telkiančių ir įgalinančių bendruomeninių veiklų inicijavimą ir palaikymą;
- bendruomeniniam veikimui būtinų gebėjimų stiprinimą (iniciatyva, bendravimas ir bendradarbiavimas, planavimas);
- socialiai pažeidžiamų grupių identifikavimą ir jų ryšio su bendruomene stiprinimą.

Darbo su bendruomene paslaugos organizavimo savivaldybėje žingsniai:

- išanalizuoti ir įvertinti šių paslaugų poreikį (pvz. didelis pabėgėlių, imigrantų skaičius savivaldybėje, dažni diskriminacijos atvejai ir pan.; vaikų globos namų arba neįgaliųjų globos įstaigos reorganizavimas, šių asmenų apgyvendinimas naujose vietos bendruomenėse ir su tuo susijusios neigiamos bendruomenės reakcijos ir pan.);
- numatyti/atrinkti galimus šios paslaugų teikėjus;
- paslaugos teikimas (galimi keli paslaugos organizavimo variantai: savivaldybė gali atrinkti teikėją ir pasirašyti sutartį; gali pavesti šią funkciją jau esamam teikėjui; pirkti paslaugą tik esant poreikiui (teikėjai gali keistis) ir kt.);
- teikiamų paslaugų monitoringas, identifikuotų tolimesnių (bendrųjų ar specialiųjų) paslaugų poreikio tenkinimo proceso organizavimas.

Pavyzdys. *Darbas su bendruomenės gyventojais, planuojant toje gyvenamojoje vietovėje apgyvendinti pabėgėlius iš kitų šalių arba asmenis išėjusius iš įkalinimo įstaigų, taip pat planuojant įkurti savarankiško gyvenimo namus neįgaliesiems ir pan. atvejai, siekiant kad bendruomenės nariai*

geriau suprastų planuojamų pokyčių tikslą, susipažintų su turiniu, būtų išklaustyti gyventojų poreikiai, jų nerimas ir pan.

Šeimos konferencija

Šeimos konferencija – tai galimybė problemas, susijusias su vaiko gerove, išspręsti šeimos rate. Šeimos konferencijos pagrindinę dalį sudaro šeimos susirinkimas, vadinamas konferencija, kuriame gali dalyvauti ne tik artimieji – tėvai, broliai, seserys ar seneliai, bet ir tolimesni giminaičiai ar net giminystės ryšiais nesusiję, tačiau emocinius ryšius su vaiku užmezgę asmenys. Šeimos konferencijos narių sudėtį pasirenka vaikas ir jo tėvai ar globėjai. Susirinkimą organizuoti, vaiko iškilusias problemas aiškiai įvardinti bei šeimai konferenciją įgyvendinti padeda šeimos konferencijos koordinatorius. Šeimos konferencijos koordinatorius – tai nepriklausomas asmuo, nepažįstantis šeimos ir nežinantis jos istorijos, jo pareiga padėti šeimai pasiruošti ir pravesti šeimos konferenciją. Koordinatorius nepriima jokių sprendimų už šeimą.

Šeimos konferencijos procesas susideda iš trijų dalių: *planavimo*, kuris gali trukti iki aštuonių savaičių, Šeimos susirinkimo ar mokymuose vadinamos *Šeimos tarybos*, kuri gali užtrukti nuo 15 minučių, o kartais užsitęsti net iki 8 valandų, bei *stebėjimo*, trunkančio iki šešių mėnesių. Koordinatoriaus tikslas – suburti ir paruošti šeimos narius bandyti patiems Šeimos taryboje sudaryti planą, skirti atsakingus asmenis už užsibrėžtų uždavinių įgyvendinimą, kurie padėtų išspręsti paties vaiko iškeltas problemas. Šia paslauga gali naudotis šeimos, kurioms dar netaikoma atvejo vadyba, bet šeimos nariai vieni neranda atsakymų į vaikui iškilusius klausimus.

Inicijuoti šeimos konferenciją gali vaiko gerovei neabejingi asmenys: mokytojai, ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo pedagogai, socialiniai pedagogai, psychologai, gydytojai, atvejo vadybininkai, šeimos socialiniai darbuotojai, vaiko teisių apsaugos specialistai, policijos, probacijos pareigūnai.

Savivaldybė turi išanalizuoti šeimos konferencijos paslaugos poreikį ir organizuoti paslaugos teikimą (savivaldybė gali atrinkti paslaugos teikėją ir pasirašyti sutartį; pirkti paslaugą tik esant poreikiui (teikėjai gali keistis) ir kt.) bei vykdyti monitoringą.

Pavyzdys. *Šeimoje sunkumų dėl agresyvaus elgesio turintis vaikas susiduria su sunkumais mokykloje: patiria patyčias, sunkiai sutaria su mokytojais, todėl socialinis pedagogas gali kreiptis į šeimą bei pasiūlyti šeimos konferencijos paslaugą.*

Atvirasis darbas su jaunimu

Atvirasis darbas su jaunimu – tai tokia darbo su jaunimu forma, kuria siekiama visiems jauniems žmonėms, nepriklausomai nuo jų socialinės padėties, suteikti galimybes saugiai leisti laisvalaikį, užsiimti juos dominančia veikla, o esant poreikiui – padedant kompetentingiems jaunimo darbuotojams, spręsti kasdienybėje kylančius iššūkius ir klausimus. Atvirasis darbas su jaunimu savitas tuo, kad dalyvavimas siūlomose veiklose nėra privalomas: norintis dalyvauti jaunas žmogus neprivalo įsipareigoti lankytis nuolat ir nustatytu laiku užsiimti tam tikra veikla – jaunas žmogus pats sprendžia, kaip praleisti savo laiką. Atvirojo darbo su jaunimu darbo laukas: prasmingos veiklos sudarymas ir saugaus laisvalaikio saviraiškos erdvės nerandantiems jauniems žmonėms palengvinimas, jaunimo integracija į suaugusiųjų visuomenę per socializaciją, laisvalaikio ir

užimtumo organizavimas, ankstyvas problemos atpažinimas ir prevencija, įgalinimas, padedant jaunuoliams atrasti savo ir savo bendraamžių stiprybes ir gebėjimus ir juos pozityviai taikyti.

Atvirasis darbas yra skirtas jaunuoliams, kurie:

- ieško saugios aplinkos, naujų buvimo kartu formų;
- turi laisvo laiko, tačiau nežino, kaip ir kur jį turiningai praleisti.

Ypatingas dėmesys skiriamas tiems jauniems žmonėms, kurie:

- patiria iššūkių socializacijos procese;
- patiria užimtumo iššūkių ir ieško savirealizacijos galimybių;
- patiria iššūkių formuojant sveikus gyvenimo įpročius ir sprendžiant kasdienes klausimus;
- linkę nusikalsti, vartoja alkoholį bei kitas svaiginamąsias medžiagas.

Ši paslauga organizuojama atviruosiuose jaunimo centruose ir (ar) atvirose jaunimo erdvėse, paslaugą teikia su jaunimu dirbantys specialistai arba Jaunimo reikalų agentūros sertifikuoti jaunimo darbuotojai. Labai svarbu suteikti erdvę ir siūlyti galimybes jaunuoliui dalyvauti ir veikti, vadovautis konsultuojančia laikysena, esant poreikiui, nukreipti jauną žmogų į kompetentingas įstaigas ar institucijas. Teikiant šią paslaugą svarbu dėmesį skirti bendradarbiavimui su kitomis įstaigomis, dirbančiomis su jaunimu, esančiomis toje pačioje teritorijoje, ir jauno žmogaus aplinka (šeima, draugais ir mokykla).

Atvirojo darbo su jaunimu paslaugos organizavimo savivaldybėje žingsniai:

- išanalizuoti ir įvertinti šiuo metu savivaldybėje jaunimui teikiamų paslaugų infrastruktūrą, jos išvystymo lygį, teikiamų paslaugų prieinamumą (pvz. savivaldybėje nėra atviro jaunimo centrų, jaunimo erdvių ir pan.);
- numatyti/atrinkti galimus šios paslaugų teikėjus;
- paslaugos teikimas (galimi keli paslaugos organizavimo variantai: savivaldybė gali atrinkti teikėją ir pasirašyti sutartį; gali pavesti šią funkciją jau esamam teikėjui; pirkti paslaugą tik esant poreikiui (teikėjai gali keistis) ir kt.);
- teikiamų paslaugų monitoringas, identifikuotų tolimesnių (bendrųjų ar specialiųjų) paslaugų poreikio tenkinimo proceso organizavimas.

Pavyzdys. *Atviruosiuose jaunimo centruose, atvirose jaunimo erdvėse suteikiama galimybė jauniems žmonėms tiesiog būti, kalbėtis, atsigerti arbatos, taip pat pvz., žaisti stalo žaidimus, organizuoti teminius pokalbius (su įdomiu pašnekovu), organizuoti žygius, žiūrėti filmus, sportuoti ir kt. Visų šių veiklų metu jaunimo darbuotojai vykdo ryšio su jaunais žmonėmis kūrimo, jų poreikių išgryninimo veiklas, kuriomis remiantis tolimesnėje eigoje yra parenkamos atitinkamos ugdomosios, prevencinės ir intervencinės priemonės, kuriomis siekiama padėti jaunam žmogui spręsti jo asmeninius iššūkius, socializuotis ir realizuoti save kaip aktyvų visuomenės narį.*

Mobilusis darbas su jaunimu

Mobilusis darbas su jaunimu yra orientuotas į jauną žmogų, jo poreikius, lūkesčius, į jauno žmogaus ugdymą, kai nėra kitų pasiūlymų ugdymuisi arba jauni žmonės „nepasiduoda“ jokiems kitiems siūlymams. Mobilusis darbas su jaunimu atsiranda ten, kur nepasiekia kitos darbo su jaunimu formos (pvz. savivaldybėje nėra atviro jaunimo centrų, jaunimo erdvių ir pan.) Važiuojama pas jaunus žmones, kurie turi mažiau galimybių dėl savo gyvenamosios vietos, dėl to, kad jiems trūksta motyvacijos patiems ieškoti jų poreikius atitinkančios veiklos, o kartais jie net nežino, ko būtų galima

ieškoti. Svarbu pabrėžti mobiliųjų paslaugų lankstumą, efektyvumą, finansinį ir ugdomąjį aspektą. Svarbu vykdyti mobilų darbą su jaunimu tose seniūnijose, kuriose trūksta darbo su jaunimu paslaugų.

Mobilųjų darbą su jaunimu vykdo darbuotojų komanda, kurioje dirba ne mažiau kaip 2 darbuotojai. Bent vienas darbuotojas, vykdamas mobiliųjų darbą su jaunimu, privalo turėti socialinio darbo, socialinės pedagogikos, psichologijos arba edukologijos išsilavinimą arba jaunimo darbuotojo sertifikatą.

Mobiliojo darbo su jaunimu paslaugos organizavimo savivaldybėje žingsniai:

- išanalizuoti ir įvertinti šiuo metu savivaldybėje jaunimui teikiamų paslaugų infrastruktūrą, jos išvystymo lygį, teikiamų paslaugų prieinamumą (pvz. kuriose seniūnijose, gyvenvietėse yra didelė jaunų žmonių koncentracija, bet nėra jokių paslaugų);
- numatyti/atrinkti galimus šios paslaugų teikėjus;
- paslaugos teikimas (galimi keli paslaugos organizavimo variantai: savivaldybė gali atrinkti teikėją ir pasirašyti sutartį; gali pavesti šią funkciją jau esamam teikėjui; pirkti paslaugą tik esant poreikiui (teikėjai gali keistis) ir kt.);
- teikiamų paslaugų monitoringas, identifikuotų tolimesnių (bendrųjų ar specialiųjų) paslaugų poreikio tenkinimo proceso organizavimas.

Daugiau informacijos leidinyje:

<https://jra.lt/uploads/mobilus-darbas-su-jaunimo-kam-kaip-ir-kodel.pdf>